

Listopad 2023

ČESKÁ REPUBLIKA MEZI STAGNACÍ A NOVÝM RŮSTEM: HLEDÁNÍ EKONOMICKÉHO KURZU

Jan Bouček

Shrnutí

Česká republika se dnes potýká s problémem nízkého ekonomického růstu, který je spojován s tzv. pastí středních příjmů. Z ní se lze dle empirických dat dostat zejména skrze investice do lidského kapitálu, snižování daňové zátěže a směřování k produkci s vysokou přidanou hodnotou.

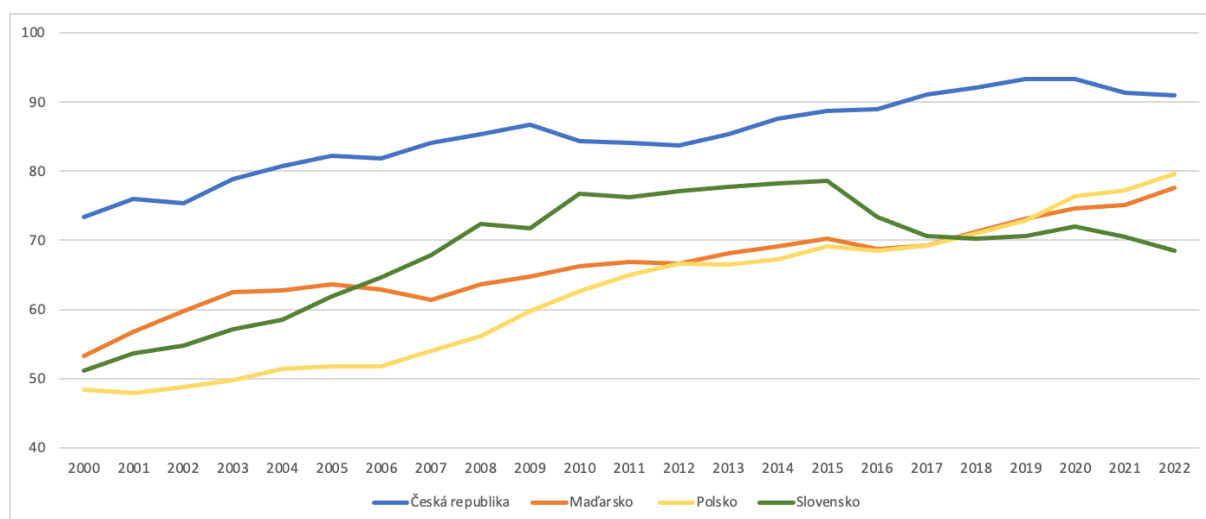
Hlavní body

- Česká republika si v 90. letech prošla procesem transformace, ze které čerpala při dohánění bohatších zemí.
- Aktuální problém nedohánění bohatších zemí je v případě České republiky spojován s pastí středních příjmů.
- Pro Českou republiku je v této situaci rozumné investovat do lidského kapitálu, snižovat daňovou zátěž a orientovat se na produkci s vyšší přidanou hodnotou.

Česko je od doby své samostatnosti až do současnosti jednou z neúspěšnějších zemí střední a východní Evropy v procesu ekonomické konvergence směrem k průměru Evropské unie. Tento úspěch byl nastartován především v období transformace, kdy po rozdělení Československa byla ČR zemí, která se těšila ekonomicky a politicky stabilnímu prostředí.

V úvodu milénia Česká republika dosahovala 73 % průměru zemí Evropské unie a tedy výrazně převyšovala ve své ekonomické úrovni Maďarsko (53 %), Slovensko (51 %) a Polsko (48 %). V poměrně výrazné konvergenci náš stát pokračoval až do roku 2009, kdy dosahoval téměř 87 % průměru Evropské unie. Globální finanční krize z roku 2008–2009 a politika kabinetu Mirka Topolánka a ministra financí Miroslava Kalouska vytvořily restriktivní fiskální politiku, která se projevila výrazným poklesem ekonomiky, patrným nejvýrazněji ze všech zemích V4. Proces konvergence České republiky začal až v roce 2012 a pokračoval celé období vlády Bohuslava Sobotky a následně i Andreje Babiše. Česko pomyslného vrcholu dosáhlo v roce 2020, kdy se dostalo na 93 % průměru ekonomického výkonu zemí EU. Přičemž v postpandemickém období se postupně výkon státu vzdaluje od ostatních členů Evropské unie. Naopak Polsko i Maďarsko pomalu dohánějí životní úroveň vyspělejších zemí EU. Slovensko od roku 2017 se téměř konstantně od průměru vzdaluje.

Graf č. 1: Ekonomický výkon zemí V4 vůči průměru Evropské unie (HDP na osobu v paritě kupní síly)

Zdroj: Eurostat 2023, vlastní zpracování

Proč tedy průměr Evropy nedoháníme?

Past středních příjmů je termín vyskytující se v odborných diskusích v souvislosti s Českou republikou čím dál častěji. Označuje situaci, kdy země dosáhne určité střední úrovně příjmů na obyvatele a poté se ekonomický růst zpomalí nebo úplně zastaví. Státy, které se ocitly v této pasti postupně ztrácí dynamiku pro pokračování v navyšování příjmů a nedaří se jim přibližovat nejvyspělejší zemím. Mají potíže se ztrátou konkurenční výhody nebo navyšováním konkurenceschopnosti, neschopností inovovat a posouvat se směrem k těm nejvyspělejší státům – v případě ČR k Německu, Belgii nebo Rakousku. Český model relativně levné pracovní síly (v poměru k její kvalitě) a nižší produktivitou práce se zdá být vyčerpán, ale přechod k inovativní ekonomice (výzkum, vývoj, nebo marketing) se v postkovidovém období nedaří nastartovat.

Navíc je problematika pasti zemí se středními příjmy umocněna aktuálně probíhajícími demografickými změnami, tj. stárnutím populace. V roce 2020 vůbec poprvé v historii podíl seniorů (starších 65 let) v populaci přesáhl 20% hranici (podíl činil 20,2 %, o 4,6 p. b. více než na počátku roku 2011), (ČSÚ, 2021b). K tomuto výraznému nárůstu přispívá přesun ročníků z produktivní části populace a současně i prodlužující se délka života. Navíc odchod do důchodu tzv. Husákových dětí v České republice přinese řadu změn. S větším množstvím lidí v důchodovém věku bude kladen tlak na reformu penzijního systému s důrazem na jeho dlouhodobou udržitelnost. Tato situace za předpokladu nižšího poměru pracujících vůči lidem v důchodu bude vyžadovat vyšší efektivitu práce, aby systém dokázal pokrýt náklady a zabezpečení pro ty, kteří do systému vstupují či jsou již jeho součástí.

Index prosperity (Česká spořitelna) poukazuje na nízkou úroveň přidané hodnoty, tedy toho, jak je navýšena hodnota produktu v České republice nad původními výrobními náklady. V pořadí zemí EU v podílu přidané hodnoty k celkové produkci se ČR umístila na nelichotivém 24. místě ze všech členských států (27). Mezi zeměmi V4 se nacházíme v závěsu za Polskem (22. místo) i Maďarskem (23. místo) Slovenská republika se umístila o příčku hůř než Česko, a to na 25. místě (Evropa v datech, Česká spořitelna, 2023).

Jak se tedy nastartovat motor ekonomiky?

Nastartování ekonomiky pro následujících 30 let není úkol, který se dá zvládnout v průběhu pár měsíců.

Odborníci v diskuzích často akcentují odklon od výrobně založeného hospodářství směrem k ekonomice, která stojí na výzkumu a vývoji. V této části produkčního řetězce se totiž nachází vysoká přidaná hodnota práce, která pak přechází i do dalších odvětvích jako je marketing, reklama, prodej, management inženýrství či oblast dalších technických a analytických oborů. Současná podpora inovačních startupů a spolupráce mezi univerzitami a firmami by mohla napomoci vývoji nových technologií a produktů, což by zejména vedlo ke snížení transakčních nákladů na hledání zaměstnání.

Investice do lidského kapitálu jsou podmínkou nutnou k dosažení rychlejší konvergence. Česká republika v této oblasti nemusí vymýšlet nový recept, stačí se inspirovat v zahraničí. Z pasti středních příjmů se dostal například Singapur, který dokázal transformovat ekonomiku náročnou na pracovní sílu na ekonomiku náročnou na znalosti. Strategie spočívala v investičních pobídkách, rozšíření systému vzdělávání a odborné přípravy. Úspěšným projektem se stal Fond pro rozvoj dovedností, do kterého směřuje část finančních prostředků ze mzdy zaměstnanců a tyto peníze je následně možné využívat výhradně ke zvyšování jejich odbornosti. Současně v Singapuru funguje fond Edusave, který podporuje mimoškolní aktivity vzdělávacího charakteru mladistvých ve věku 7–16 let (Saner et al., 2014).

Česká republika by také mohla těžit ze své geograficky výhodné pozice uprostřed Evropy. Měla by se soustředit na modernizaci infrastruktury společně s rozvojem dopravy a telekomunikací. To by vedlo ke zvýšení efektivity firem (zejména exportérů) a zatraktivnění země pro investory.

Dalším impulsem pro restart ekonomiky by měla být rozsáhlá daňová a regulační reforma. Je potřeba snížit byrokratickou zátěž spojenou s daňovým vyúčtováním pro firmy i jednotlivce. To by mohlo zahrnovat zavedení efektivnějšího online daňového systému. Mělo by dojít i ke snížení daňové zátěže pro firmy a jednotlivce, což by mohlo zahrnovat snížení korporátní daně, a tím k podpoře růstu a investic. Ostatně kvóta v České republice (tedy poměr daní k HDP) neustále roste a její růst predikuje Ministerstvo financí i v roce 2024. Bezhlavá vládní konsolidace má nejen negativní dopady na ekonomický růst, ale i na podnikatelskou náladu ve společnosti. Na druhé straně stojí opatření v rámci revize regulací.

Vláda by mohla například usnadnit zakládání a provozování firem tím, že se sníží administrativní překážky. To by mohlo zahrnovat rychlejší procesy vydávání povolení a licencí. Pro podnikatele a investory je rovněž zcela zásadní transparentnost a předvídatelnost státu, aby jejich firmy mohly lépe plánovat své investice a růst.

Závěr

V tuto chvíli by se pětikoalice měla věnovat zejména prorůstové politice a zvyšování životní úrovně obyvatel. Česká republika se stále řadí mezi země s nízkou úrovní zadlužení vůči HDP. Kabinet tak má možnost si nadále půjčovat a rozumně investovat tak, aby prostředky putovaly do odvětví, které v budoucnu přinesou ekonomické zisky. Přitom v současnosti to vypadá, že jediným úkolem vlády je snížení deficitu státního rozpočtu bez ohledu na důsledky.

Zdroje

- Český statistický úřad 2021a. Věková struktura obyvatel.
<https://www.scitani.cz/vekova-struktura>
- Saner, R., Yiu, L., & Gopinathan, S. (2014). Policy Debate | Learning to Grow Beyond the Middle-Income Trap—Singapore as an Export Model? *Revue internationale de politique de développement*.
<https://doi.org/10.4000/poldev.1803>
- Evropa v datech, Česká spořitelna. (2023). Index prosperity a finančního zdraví.
<https://www.indexprosperity.cz/2023/stav-ekonomiky-2023/>
- Eurostat, 2023. Statistics | Eurostat.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_10_10/default/table
- MF ČR, 2023. Makroekonomická predikce—Srpen 2023.
<https://app-mfcr1.azurewebsites.net/cs/rozpocetova-politika/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2023/makroekonomicka-predikce-srpen-2023-52667>
- Český statistický úřad, 2021b. Aktuální populační vývoj v kostce. Aktuální populační vývoj v kostce.
<https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

Autor

JAN BOUČEK

Jan Bouček je studentem navazujícího magisterského studia na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze, zaměřující se na hospodářskou politiku. Bakalářský cyklus absolvoval se zaměřením na národní hospodářství na téže fakultě. V minulosti pracoval jako junior analytik trhu nemovitostí v Komerční bance. Zajímá se o hospodářskou politiku, veřejné finance a politické dění.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz